

Wstęp

Frazeologizmy w przekładzie poezji to zagadnienie zgłębnione w niewielkim tylko stopniu. Istnieją opracowania na temat frazeologizmów w przekładzie, frazeologizmów w poezji oraz poezji w przekładzie. Do rzadkości należą jednak publikacje łączące te trzy zagadnienia. Bezpośrednią motywację do podjęcia rozważań przedstawionych w niniejszej pracy stanowiła lektura hiszpańskich tłumaczeń wierszy Wisławy Szymborskiej. Nasuwało się pytanie, z czego wynika znaczna niekiedy odmienność obrazów wyłaniających się z tekstu oryginalnego i docelowego. Za wyborem frazeologizmów jako przedmiotu analizy w przekładzie tekstów Szymborskiej stoją trzy przesłanki. Po pierwsze, szczególna rola figuratywnych związków wyrazowych w poezji noblistki, zarówno w wymiarze filozoficznym, jak i artystycznym. Po drugie, wartość obrazowa frazeologizmów, stanowiąca istotny wkład w metaforykę tekstu poetyckiego jako takiego. Po trzecie, swoistość frazeologizmów dla danego języka naturalnego, skłaniająca do pytania o konsekwencje nieprzystawalności zasobów frazeologicznych dla przekładu.

Książka składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy dotyczy frazeologizmów w tekście poetyckim. Na podstawie literatury przedmiotu zarysowany został wpływ związków frazeologicznych (ich wielocłonowości, względnego utrwalenia, wariantowości, metaforyczności, obrazowości i nacechowania indeksalnego) na kreację sensów wiersza. Dotychczasowe opracowania – choć niezaprzecalnie wartościowe – oparte są w głównej mierze na paradygmacie strukturalistycznym, który wydaje się niewystarczający w odniesieniu do dociekań objętych niniejszą rozprawą. Na tle obecnego stanu badań ukazane jest zatem pojęcie *śladu frazeologicznego*, stanowiące propozycję nowego spojrzenia na omawiane zagadnienie – spojrzenia wpisującego się w nurt poetyki kognitywnej.

Rozdział drugi poświęcony jest refleksji nad miejscem frazeologizmów w poezji Wisławy Szymborskiej. Skoncentrowano uwagę na trzech cechach twórczości autorki *Dwukropka*, w których gry frazeologiczne przejawiają

swój potencjał sensotwórczy. Są to: aporetyczność, apokryficzność i ahierarchiczność. Po pierwsze zatem, Poetka podaje w wątpliwość utarte sądy, których przejawami są utrwalone jednostki wielowyrazowe. Po drugie, poezja „cudzego głosu” zyskuje na perswazyjności dzięki funkcjom stylizacyjnym frazeologizmów. Po trzecie, naruszanie uświęconych tradycją sformułowań ma wymiar humorystyczny – stanowi karnawałowy w swej istocie bunt przeciwko rzeczywistości w jej obecnej formie.

Rozdział trzeci porusza zagadnienia ekwiwalencji systemowej oraz tekstowej związków frazeologicznych. Przyjęta w niniejszym studium perspektywa kognitywistyczna wydaje się obiecująca, jeśli chodzi o możliwość integracji poruszanych zagadnień. Metaforyczność jako cecha języka ma daleko idące implikacje zarówno dla badania frazeologizmów (także w ujęciu kontrastywnym), jak i dla analizy przekładu dzieła literackiego. Związki frazeologiczne oparte są na metaforze, co oznacza, że podstawą ich ekwiwalencji systemowej jest wspólna metafora konceptualna. Natomiast analiza przekładu pod kątem śladów frazeologicznych kładzie nacisk na relację między metaforycznością frazeologizmu a metaforyką wiersza (zarówno w przypadku tekstu wyjściowego, jak i docelowego).

Ostatni, czwarty rozdział przedstawia schemat poszukiwania w tekście docelowym realizacji sensów śladu frazeologicznego tekstu oryginalnego. Proponowane kategorie zilustrowane są przykładami pochodzącymi z wierszy Wisławy Szymborskiej oraz ich tłumaczeń na język hiszpański. Przy wyborze materiału egzemplifikacyjnego kierowano się przede wszystkim relacją śladu frazeologicznego tekstu wyjściowego do jego realizacji w tekście docelowym. Zestawienie tekstu oryginalnego z jego tłumaczeniami ma na celu wskazanie różnic w konceptualizacji oraz określenie ich źródła.

* * *

Niniejsza książka oparta jest na rozprawie doktorskiej z 2014 roku zatytułowanej „Frazeologizmy w przekładzie poezji – hiszpańskie tłumaczenia wierszy Wisławy Szymborskiej”. Promotorom – pani dr hab. Magdzie Potok, prof. UAM oraz panu dr. hab. Krzysztofowi Skibskiemu, prof. UAM – składam podziękowania za cenną pomoc. Za inspirujące uwagi i wskazówki dziękuję również recenzentkom, pani dr hab. Magdalenie Heydel, prof. UJ oraz pani prof. dr hab. Elżbiecie Skibińskiej.

Z całego serca dziękuję mojej Rodzinie – w szczególności Mężowi i Mamie – za nieocenione wsparcie na każdym etapie powstawania tekstu.